قوربانیی دەستی قوربانیی، لە ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256دا… یاسین برایم

(1)

کارەسات و ڕووداوە ناخهەژێنەکان و پرۆسەی ئەنفال و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و دەیان کارەساتی خوێناوی دیکە، بۆ ئێمەی کورد مێژووی ڕەشن. هەڵەبجە کارەساتێکی پڕ قوربانیی سەدەی بیستەم، ئەو هەندە گەورەیە، جەرگبڕە، ناخهەژێنە، ناوهێنانی تەزووت بە جەستەی دەهێنێت و دونیایێك قوربانییت دێنێتە بەرچاو. ڕۆمانی قوربانیی(1) ژمارە 256، خەمی ئەو شارە و ئەنفالی لە ئامێز گرتووە. خەمەکانی ئاوێزانی یەکتر کردوون. ڕۆمانێك پڕ لە قوربانیی، قوربانیی بێتاوان. ئەگەر ژمارەی ناونیشانەکە لێکبدەینەوە. بەسادەیی هاوکێشەکە ئەمەیە (6 + 5 +2 = 13). دەردەچێت؛ ژمارەیێکی شووم و بەد. تۆ بڵێی ئەو ژمارەیە، ڕێکەوت بێ یان ڕۆماننووس لێزانانە ئەم ژمارەیەی هەڵبژاردووە، وەکوو کۆدێك بۆ میللەتی ئێمە. ئایا بوونی ژمارە (13)، نەبوونی بەخت و دەرفەت و هەلێ. ژمارەکەمان خستۆتە لیستی ڕەش کە نێوچاوانی ئێمە (13) بیت. دەبێ چارەنووسی کورد، بە درێژایی مێژوو، ماڵوێرانیی و ئاوارەیی و دەربەدەریی و لەناوبردن و گرتن و کوشتن بێ، ئەمە لە بەختی ئێمە نووسراوە. ئەنفال و کیمیابارانکردن و کومەڵکوژیی نەتەوەی کورد لە چ سەرچاوەی گرتبێت. داگیرکردنی شەنگال و دەڤەرەکەی و بە کۆیلەکردنی هەزاران کچ و ژنی ئێزیدیەکان، دەبێ ئەمە لە بەختڕەشی ئەوان بێ یا لە خیانەت و گوێپێنەدان و پشتتێکردنی ئێمە بێ! پرسیارێکە و بەرسڤی جۆراوجۆری لێدەکەوێتەوە. هەر شتێ بێ و بە هەر شێوازێ بێ و هەر کوردقڕانە. بەردەوامبوونی ئەو پرۆسەیە دەبینین، ڕۆژانە وڵات وێران دەکرێت و کورد دەکوژرێت. هێشتا ئێمە کەمترخەمین لە ڕووی ڕووداو و کارەساتە گەورەکان. وەك پێویست نەمانتوانیووە وەکوو جولەکە و ئەرمەن سوود لەم ڕووداوانە وەربگرین و لە ڕێگەی ئەدەب و هونەرەوە نیشانی دونیا بدەین. ڕووداوەکان بەردەوامن و کەمتەرخەمی ئێمەش بەردەوام.

ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256 هەر ئەمە نیشان نادات، کۆمەڵکوژی شارێك کراوە و بووەتە قوربانیی. ئاوڕ لە قوربانیی ئەنفالیش

دەداتەوە، کە هەردووکیان دوو تراژیدیای گەورەیی قوربانیین. لە نێو ئەو ڕۆمانە، کارەکتەرێك بەناو و جلوبەرگ و هەڵسوکەوت نێرانە و لە ڕووی بایلۆجییەوە هەرزەکاریکی مێیینە. هەمیشە لە نێو ترس دەگوزەرێنێت و لەبەر ترس ڕادەکات و لە ماڵ و خێزانەوە دەترسێندرێت و لە ناخیشەوە ترسی هەیە لە جەستەی خۆی و هەڵسوکەوت و کۆمەڵگە و دەوروبەر. لە نێو ئەو ژمارە زۆرەی قوربانییانی ئەم شارە، ئەمە نموونەیێکە، چیرۆکی ئەو ناخهەژێنە. دایکێکی میهرەبان (دایکی ئاسۆ)، لە پرۆسەی ئەنفال بە پەرجۆی خۆفرۆشێك ڕزگاری دەکرێت و دوای نەمانی هاوسەرە ئەنفالکراوەکەی دەبێتە ژنی عومەری شەهلا. لە کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و لە ڕێگەی ئاوارەیی بە دووگیانی گیان لەدەستەدات. ئەمە دەبێتە قوربانی سیاسەتی ڕژێمێکی بێگەن و مرۆڤێکی هەناو بێگەنی وەك عومەری شەهلا. لەم ڕۆمانە هەمیشە قوربانییەکان، قوربانیین. بێوانە:

1. عومەری شەهلا، قوربانی دەستی ڕژێمی بەعس.
2. حەسەنی سمێڵ قیت و دایکی ئاسۆ و قوربانی دەستی عومەرن.
3. ئاسۆ، قوربانیی دەستی دایك و زڕباوك و باپیری.

بەشی هەرەزۆری کارەکتەرەکانی نێو ئەو ڕۆمانە (عومەری شەهلا و باوکی عومەر و حەسەنی سمێڵ قیت و ئاسۆ و دایکی ئاسۆ و سەلماخانم و دایە خەجیجە و سێوەر و ژێهات و هەیاس و هەواسی لانەواز و مەردوخ و ...هتد.) هەریەك بە شێوەیێکی جیاواز دەبێتە قوربانیی ئەوی دیکە. لە لایەکی دیکەوە، سیاسەتی پاوانخوازی و نەتەوەپەرستی باڵاش، شارێك نغرۆی مەرگ دەکات و نەتەوەیەك ئەنفال دەکات و هەزاران مرۆڤی بێتاوان دەکاتە قوربانیی سیاسەتی هەڵەکانی خۆیان. لە ڕووی کۆمەڵایەتیی و کۆمەڵناسییەوە، کەسی خۆفرۆش و جاش و خیانەتکاری وەکوو عومەری شەهلا، بۆ ڕازیکردنی سەرووی خۆی و چەورکردنی گیرفانی خۆی، دۆست و برای خۆی دەفرۆشێت و بە گرتن و کوشتنی دەدات. دەسهەڵات و ڕژێمە بێگەنەکان ئەوها مرۆڤەکان لەیەکدەکەن و بەریاندەدەنە گیانی یەکتر. حکومەتە یەکلەدوای یەکەکانی عێراق، هەمیشە بە بەرنامە و پیلانی تۆکمە، بە هاوکاری کۆیلە و خۆفرۆش و چاوساغەکانی، هەوڵی لەنێوبردنی کوردیان داوە و بۆ ئەمەش ڕوودواوە مێژوویەکان زۆرن. ئەگەر لە دەسهەڵات و ڕژێم و حزبی بەعس بگەڕێین. کە کورد هەمیشە قوربانیی دەستی زوڵم و ستەمی ئەو ڕژێمە بووە. لە لایەکی دیکەوە ئەم زوڵم و ستەمە شۆڕبوویتەوە بۆ نێو کۆمەڵگە و دابونەریت و خێزان و ماڵ و باوك و دایك و براگەورە و ...هتد. هەموو ئەمانەش

□□یان هەیە لە بەکۆیلەکردن و دەستەمۆکردن و لە قاوغدانی یەکتر. دایکی ئاسۆ و دایکە خەجیجە دوو ژنی بێتاوان و قوربانیی دەستی دەسهەڵات و پیاوێکی خۆفرۆشی وەکوو عومەری شەهلا. ئاسۆ لە ماڵەوە دەبێتە قوربانی دەستی دایك و زڕباوك و باپیری. ئەو وەك کارەکتەرێکی بێدەسهەڵات هەمیشە لە ترس و لەرز و دوودڵی و گومان دەژیت و سوکایەتی پێدەکرێت لە ڕێگەی زڕباوکییەوە. قوربانییێکی دیکەی ئەو قوربانییبوونی بە ڕەگەزی مێیینە و بە کوڕکردنی مێینەی ئەوە. پۆشینی جلوبەرگی پیاوانە و ڕەفتاری نێرانە و وەك ئەوەی کچبوون مرۆڤ نەبێت. حەز و شەهوەت و مێیینە و خەون و ئاواتەکانی دەبێتە قوربانیی خەونی خێزانەکەی. هەمیشە عومەری شەهلای زڕباوکی، وەك کابووس و تارمایی لەگەڵی دەژێت و ترس و خەم و شەرم دەبێتە ناسنامەی ئەو. ئەو لە بەرگێکی پیاوانە دەچەوسێندرێتەوە و لە ژیانێکی دۆزەخانە دەژێت و دەمرێت.

مرۆڤ، کاتێ باسی هەڵەبجە دەکات، یەکسەر خەیاڵی بۆ عومەر خاوەر، مرۆڤە میهرەبانەکەی ئەو شارە دەچێت. وەلێ لەو ڕۆمانە هەر لە دەسپێکی ڕۆمانەکەوە، عومەر شەهلایێکی خۆفرۆشت لێت دەبێتە تارمایی و سێبەر بەدواتەوە هەنگاو دەنێت و بەدزییەوە سەیرت دەکات. بۆیە وەك خوێنەرێ دەکەویتە ژیر کاریگەری ئەو و دەبیتە قوربانیی و تۆش وات لێدێت وەك ئەو خراپ بیت. بەدەست خۆت نییە و دڵت ڕقهەڵدەگرێت و ئەگەر بیدۆزیتەوە، بێ سێودوو دەستی بنێتە قوڕگی و بیخنکێنیت و تۆڵەی کارەکتەرەکان و هەڵەبجە و قوربانییەکانی لێبکەیتەوە. وەلێ مرۆڤی وەك ئەو هەمیشە ئامادەیان هەیە و لە نێوماندا دەژن و ئێمە دەکەنە قوربانی خۆیان.

ڕۆمانەکە، هەڵەبجەیە، ڕاکردنە، خۆحەشاردانە، هاوارە، خنکانە، گریانە، ئاوارەبوونە، دابڕانە، زامداربوونە، خوێنە، مەرگە، دۆزەخە، ڕۆژی حەشرە! بۆیە ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکەش، چرکەساتی ئەو ڕووداوەمان بۆ دەگێڕێتەوە. وێنەکان بە جوانی نیشان دەدات، وەلێ ناخهەژێن و تراژیدیان. بینینی ئەم دیمەنانە لە فیلیمێکی سینەمایی دەچێت و دەتخاتە نێو ڕووداوە پڕئازارەکان، هاوڕێی خەم و فرمێسکڕشتن.

“لە پشتی ئەم پیکەبە دەرزیت هەڵدابایە بە عەرزی نەدەکەوت. ل41”

“ئێمە تەنیا دەمانتوانی بناڵێنین، هەرچی دەتبینی دەستی بە سکییەوە گرتبوو و ڕای دەکرد و دەیناڵاند، ژن و پیاو منداڵ و مریشك و کەڵەشێر و سەگ و پشیلە و هەر هەمووو… ل42”

> “هەورێکی چڵکن بەری ئاسمانی گرتبوو، گەواڵەی ڕەش دەتگوت پەڕی قەڵەرەشن، مەرگ سواری سەر پشتی شاربببوو و ئاوازی ترس و بیمی دەچڕی. ل50”
>
> “ناو کۆڵانەکانی شار پڕ بوون لە تەرمی قوربانییان، هەموویان گرمۆڵە بووبوون و خۆیان وێکھێنابووەوە… ل51”
>
> “مەرگ “عەنەب”یش جوویبوو و دەری دابووەوە، تا چاو بڕی دەکرد تەرمی مرۆڤ بوو. ل93”
>
> “دەنگی تەقینەوە و زرمەی بۆمباکان ئەو ناوەیان هینابووە هەژان و دار و بەرد و گیا و دووکەڵێکی چڕ بەری ئاسمانی گرتبوو…ل129”
>
> بەڕاستیی ئەم ڕۆمانە، ڕۆمانی خەم و گریان و ئاخهەڵکێشان و بەزەیی و سەفەرکردنە بە تونێڵی خوێن و مەرگ، مەرگی مرۆڤە بێتاوانەکان. مەرگی گیانەوەر و سروشت و زەوی و ئاسمان. (2)

ئەم ڕۆمانە، ڕۆمانێکی جوان و شایستەی خوێندنەوەیە. ڕۆمانووس بە سەلیقەیێکی وردەوە دیمەنەکان و ڕووداوەکانی بۆ ئێمەی خستۆتە ڕوو. لە ڕووی هەندێك ڕووداوەوە کەوتۆتە هەڵەوە. با سەرەتا لە قسەیێکی ئاسۆوە دەستپیبکەین، کە دەڵێت: “تا بەرەبەیانی ئاوارەبوونمان، کە ڕێك دەبووە دووساڵ، ئەو مێردی دایکم بوو… ل98”
کارەساتی هەڵەبجە لە 16/3/1988 ڕوویداوە. پێش دوو ساڵ دەکاتە سالی 1986 کە دایکی لە لایەن عومەری شەهلاوە مارەکراوە و کردوویەتی بە ژنی خۆی. دوای ئەوەی لە پرۆسەی ئەنفال و زیندەبەچاڵکردن بە هاوکاری ئەو خۆفرۆشەوە بە فێڵ ڕزگاری دەکات و دەیکاتە ژنی خۆی. واتە ژنەکە لە بنچینەدا کەرکووکییە و لە پرۆسەی ئەنفالی (کەرکووك) یان (گەرمیان) تووشی ئەم ڕووداوە هاتووە. ئەگەر بڕوانینە قۆناغەکانی ئەنفال*، کە خۆی لە هەشت قۆناغ دەگرێ. قۆناغی یەکەم لە مانگی شوباتی 1988دەستپێدەکات و لە مانگی ئەیلوولی هەمان ساڵ لە بادینان کۆتایی دێت. لە قۆناغی سێیەم ئەنفالی گەرمیانە لە 7ی نیسان دەستپێدەکات و لە 14ی نیسان زیاتر لە 20 هەزار مرۆڤ بوونە قوربانیی و زۆرجاریش بە ئەنفالی ڕەش دەناسرێت بە هۆی بوونی قوربانیی زۆر. قۆناغی چوارەم، کە ناوچەی کەرکووك و چەند شار و ناوچەیێکی گرتەوە لە 3/5 تا 8/5 پرۆسەکە بەڕێوەچوو. ڕۆمانووس کەوتۆتە هەڵە و یان شارەزایێکی باشی لە سەر قۆناغەکانی ئەنفال نەبووە. دەبینین دوو ساڵ بەر لە کارەساتی هەڵەبجە، پرۆسەی ئەنفال دەستی پێنەکردبوو. یان دامانینا ئەنفالی کەرکووك یان گەرمیان، ژنەکە ڕزگاری بووە. دەبینین ئەم دوو قۆناغە

دەکەوێتە دوای کارەساتی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە. لە لایەکی دیکەوە لە دوای کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و ڕۆیشتن و ئاوارەبوون، دیارنەبووە چەند کەس لەم کارەساتە بوونە قوربانیی. کەچی ئەو دەڵێت:

"ئێمە پێنج هەزار و چوارسەد کەس بووین، کە لە نێو سەری هەر یەکێکیاندا، سەد و هەشتا و دوو هەزار درەخت دەبڕدرانەوە. ل124"

"لە ئاسمانی بان سەرمان دەنگی شەقەی باڵی پێنج هەزار و چوار سەد باڵندە دەهات، کە هەموویان بە ڕەوە بەرەو هەڵەبجە دەفرین"

بۆیە ئەم زانیارییە بۆ سەرەتای ڕووداوی کارەساتی هەڵەبجە دیارنەکرابوو، دوای ماوەیەکی زۆر، قوربانییانی ئەم کارەساتە بە پێنج هەزار کەس خەمڵێندرا، لەوکاتە کەس نەیدەزانی پێنج هەزار و چوار سەد کەس بوونەتە قوربانیی و دیسان ئەم ژمارەیەش هەر هەڵەیە.

مرۆڤ لە ڕاکردن و بەجێهێشتنی شار بوون، هەموو شوێنێك هەر تەرم بوو، ئەم کارەکتەرە چۆن زانی ئەم هەندە مرۆڤە مردوونە. لەم ڕۆمانە ڕووداوی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە باس دەکات، ساتی ڕووداوەکە بۆ ئێمە دەخاتە ڕوو، زەمەنی ئەوکاتی ڕووداوەکە. ناکرێ زانیاریی ئێستا و ئامار و داتای ئەو چەند ساڵەی کە باس لە ڕووداوەکە دەکەن بخرێتە ڕوو. لە لایەکی دیکەوە لە کاتی کیمیابارانکردنی هەڵەبجە. ئەم کارەساتە لە نێو پرۆسەی ئەنفال دابووە، هێشتا ئەنفال کۆتایی نەهاتووە و چۆن زانرا 182 هەزار کەس بوونەتە قوربانیی.

"هەمووتان سەیری ئەم درەختانە بکەن، کە زیاتر لە سەد و هەشتا و دوو هەزار درەخت دەبن، کە هەر یەکێکیان بە ڕازێکەوە، بە کلیلێکەوە هاتوونەتە ئێرە...ل117"

گریان قوڕگی کاك هەیاسی گرتبوو و بە دەنگێکی نووساوەوە گوتی: "هەمووان بیریانە، کە ئێمە پێنج هەزار و چوارسەد کەس بووین. ل64 "

ئەگەر وەك مێژوو، بە دیدە و بە داتا و بەڵگەنامە و ئامار، سەیری کارەساتی ئەنفال و پرۆسەی ئەنفال بکەین، ئەم ئامارە ڕاستە و بگرە زیاتریشە. بەڵام ئەم زانیارییانە بۆ ئەم چیرۆکە ڕاست نین، چونکە بەشیکیان ڕووینەداوە. ئەو سات و زەمەنەی چیرۆکەکەی تێدا دەگێڕدرێتەوە و ئەو ئامارەش بەردەست نەبووە و هیشتا نیوەی پرۆسەی ئەنفالیش دەستیپێنەکردووە. وەکوو ڕووداو، ئەنفال و هەڵەبجە دوو کارەساتی گەورەن لە میژووی ئێمەدا. ڕەنگە ڕۆماننووسیش ئەوەی ویستبێت و ڕووداوی ئەنفال و هەڵەبجە بەیەکەوە ببەستێتەوە و ڕووداوی ئەم چیرۆکەش وا بخوازێت. بەڵام ئەو ڕاستییەش هەیە، ئەو زۆر سەرکەوتووانە ئەو ڕووداو و دیمەنە

ناخهژێنانەی ئەو سەردەمەمان بۆ دەگ□□تەوە؛ وەك بڵێی خۆی كێژۆڵه یێكی هەڵەبجەیی بێت، كامیرایێكی لەسەرشان بێت و ئەو سات و ڕووداو و كیمیابارانكردن و مەرگەساتی ئەو شارە و دەڤەرەكەمان نیشان بدات. خەم و ئازار و مەرگەسات و خوێن و هاوار و ناڵەی بریندارانو لاشەی بینازی قوربانییان دەخاتە ڕوو. ئەو قوربانییانەی بوونە قوربانیی دەسهەڵاتێكی زاڵم و هۆڤناك.

ياسين برايم

سەرچاوە و پەراوێز

1. ڕۆمانی قوربانیی ژمارە 256، گەلاوێژ نەزەریان، وەرگێڕانی: ڕێباز مستەفا، چاپخانەی هێڤی، چاپی یەكەم، هەولێر، 2022.

- قۆناغەكانی ئەنفالم ئەزبەركردوون و بۆیە نەگەرامەوتەوە بۆ چ سەرچاوەیێك.